

Pauruusoono aa yanaa aavaa Epesiisa varuuyani reeravai

Pauruuso Epesiisaiyani roo kuaivo ataama vaivai. Fai suai voovai nnino Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaayauvai nuunama yapa kioo mmata aavau vaiyauvaata ngiau aapu vaiyauvaatama vara nuunama yapa kino fai Yisuuvaano iyauvaara kietavai varioo haitatuunaravaivee. (1:10) Ii kua ivo itaa kua tiivo gioonna kiaapuuyaraatama tiivai. Fai mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinna tasipama mmuaavau yoketaama varida mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada variateeraivaara Anutuuqo yaata utiravai. Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya Epesiisa varuuya itaama variateeraivaara Pauruuso yoketaa kuaivaa aa yanaa aavau iyani reeravai.

¹ Na Pauruusoono aa yanaa aavaa ngiini fafaarakiaunoo. Anutuuqoono ari yaata utiivaugiataama ni mmataama kiaikiai na Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nuaira aposoroo vaidivai variaunoo.

Ngia Anutuuqaa gioonna kiaapu Epesiisa variaya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tida yaagueeqama kiada variyaiyani na aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo.

² Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati ngiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Ta Yisuunnara kutaavaivee kiaunnaivaara Anutuuqo ari yaagueeqa yoketaivaa ti mmivai

³ Nnikiai ta ti Udaanga Yisuu Kirisiinna Koonna Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaravee. Ta Yisuu Kirisiinna gionna kiaapuya variaunnaivaara ivo tiyara yoketaimno ari yaagueeqaivaara mmuakiaa aataru yoketaiyauvo ngiau aapu vaiyauvaa vaa ti mmivaivee. Ivaara ta innara kua yoketaivaa kiaravee. ⁴ Anutuuqo hama ngiau mmataivaa uu suaivaki ta Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tida inna gionna kiaapuya variateeraivaara vaa ivo ti mmataama kieeravai. Ta yoketaa tuanaaya varida inna avuuvau sa maisama varirama kiada safuuma variateeraivaara vaa ivo ti mmataama kieeravai. ⁵ Ta Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaravaara ivo ti vitoo ari raunna mmaapu tuanaaya ti yapaanaraivaara vaa ivo mmuaanaa yaata utuoo teerama kieeravai. Ivo tauraa tiyara mmuduuya ruuvaara mmuaanaa ivo itaama teerama kieeravai. Ivo ari yaata utuuvau vau kua yoketaivaa iino inna yoketaimaraivaara vaa ivo mmuaanaa itaama yaata utuoo teerama kieeravai. ⁶ Anutuuqo ari Mmaapu innara mmuduuya ruoo nnaasu variraivaa kati ti mmiravai. Ti mmuuvaura ivo kati tiyara yaata yoketaama ari vookaraama utiravai. Ivaaraida nnikiai ta innara kua yoketaivaa kiaravee.

⁷ Mminnamminnaa maisaiyauvo ti utiivaa Anutuuqo Yisuu Kirisiinna kiauvaadiri ivaa ruga kiaikiai ta kati mmamma dummukiara variaunnava. Ivaaraida ta kiaunnaano: Anutuuqo kati tiyara yaata yoketaama

ari vookaraama utiivo pinaavai vainoo, kiauannanoo. ⁸⁻⁹ Vaa Anutuugo tiiyara itaama ari vookaraama iiravai. Ivo ari tinni yoketaivaki vauvakidiriaatama mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa ivo tauraa taa taika kioovakidiriaatama tauraa ivo kiaa teerama kioo kuaivaugiataama iiravai. Ii kua ivaa tauraa kiaa teerama kioo haumaki yapa kioovaa vaa kooyaa ti vitairavai. Ii kua ivaa kaanaivo Yisuu Kirisiivavee. ¹⁰ Anutuugo ari kua kiaa teerama kioovaa iinara suaivo nnino rikioo fai iima taikaanaravaivee. Fai ivo mmuakiaa mminnamminnaiyauvo ngiau aapu vaiyauvaatama mmatayaa vaiyauvaatama nuunama kioo Yisuu Kirisiinna iyauvaa kieetavai yapa kiaanaravaivee.

¹¹ Anutuugo ari yaata utiivaugiataama vaa tauraa teerama kiai kua mmuakiaayauvai iivai. Ivoono nnaaru toosa haroo suaivaki tiiyara yaata utuuvaugiataama tiiyara inna iikiatauvaa iiravai. Ivo itaama tiiyara inna iikiatauvaara Yisuu Kirisiiva tiiki varinai ta Anutuugaa gioonna kiaapuya variateeraivaara ivo ti mmataama kieeravai. ¹² Ivaara ta tauraa titi ausaiyauvaa hanigiada Yisuu Kirisiinnara faannakiaunnaiya nnikiai ta Anutuugaa nnutu yoketaivo ngiau aapu vaivaara kua yoketaivaa kiaravee.

¹³ Vaa ngieetama itaama variravai. Ngia Yisunna mmayaaya kua kutaivaa arinaima rikioo suaivaki ngia ausa hanigia kiada Yisuunnara kutaavaivee tiravai. Ngia ii mmayaaya yoketaa ivaa rikioovaara Anutuugo ngii vitoo yoketaivau yapeeravai. Yapa kioo Mmannasa Yoketaivaa vaa

ivo kua kiaa teerama kiaivaa ngii mioo tunoo: Iya ni gioonna kiaapuyavee, tiravai. ¹⁴ Anutuuqo ari Mmannasa Yoketaivaa ti mmuuvaara ta ki-aunnanoo: Fai ta ngiau aapu vikio ivo kua kiaa teerama kiaikio vaivaa ti mminaravai. Ivo ari Mmaapuuvaa kiauvaadiri vaa ti yookaama kieeravai. Ivaara ivo ti vitoo kinai ta inna tasipama variaaravaivee, kiaunnavaai. Ivaaraida inna nnutuuvo ngiau aapu vaivaara nnikiai ta kua yoke-taivaa kiaravee.

Pauruuso Anutuuqaara yaaku vareeravai

¹⁵ Ivaara Ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaaraatama Anutuuqaa gioonna kiaapu mmuakiaayara mmuduuya ruaivaaraatama na rikiau suaivaki ngia itaama variaivaara ¹⁶ na ngiiyara yaaku varee mmannammanna Anutuuqaata ngiiyara kua yoketaivaa tiee variaunoo. ¹⁷ Udaanga Yisuu Kirisiinna Koonna Anutuuqaa nnutuuvo ngiau aapu vaivoono Mmannasa Yoketaivaa ngii minaraivaara na yaaku varee innaata kua kiaunoo. Fai ivoono Mmannasa Yoketaivaa ngii mino ivoono fai tinni yoketaivaa ngii mioo Anutuuqaa aataruuvaa kooyaa ngii vitainaravai. Ngia arinaima Anutuuqaara rikiada taateeraivaara itaama ngii vitainaravai. ¹⁸ Ngii tinniyyauvo rusitinai ngia arinaima innara rikiaateeraivaara na yaaku varee innaata kua kiaunoo. Ngia inna tasipama variateeraivaara Anutuuqo vaa ngii maavee tiivai. Vaa ngia rikiada ivaara faannaida variaano. Ngia gioonna kiaapuuya Anutuuqaara kutaavaivee kaiyani Anutuuqo ari yaagueeqa yoketaa ari vookaraivaa

vaa kua kiasa teerama kieeravai. Fai ivo ivaa ngii minaraivaara ngia tuqinnama rikiaateeraivaara na yaaku varee innaata kua kiasunoo. ¹⁹⁻²⁰ Ta innara kutaavaivee kiasunnaiya ti aakiasana inna yaagueeqa ari vookaraivo yaagueeqama vaivaara ngia tuqinnama rikiaateeraivaara na yaaku varee innaata kua kiasunoo. Anutuuoqo ari yaagueeqa tuanaa ari vookarauvaadiri Yisuuva putuuvakidiri tuduu diitooduu ari yaaku yaadudainningiaa ngiau aapu inna yapa kiooduu variravai. Ii yaagueeqa ivo ti aakiasana vaivo inna mmuai yaagueeqaivo vainoo. ²¹ Yisuu Kirisiiva ngiau aapu varioo mmuakiasa ngiau aapu variaa kieetaiyaraata mmatayaa variaa kieetaiyaraatama dion vainoo. Vaidiia ngiari nnutuuyauvo ngiau aapu vaiyaraatama makee variaiyaraata nnaagiai variaarayaraatama vaa ivo yaatara kioo iyara dinoo. ²² Anutuuoqoono Yisunna mmuakiasa mminnamminnaiyauvaara kieetavai dianeeraivaara inna yapa kieeravai. Mmuakiasa mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaara kieetavai dianeera inna yapa kioo gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiyara yaata utuoo itaama kieetavai inna yapa kieeravai. ²³ Gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya Yisuu Kirisiiva iya kieetaivo varikiai iya inna yuku yaaku mmammaivaa roosiima variaanoo. Yisuu Kirisiiva mmuakiasa mminnaa mmata aavau vaiyauvakiasa variaiyauvakiasatama suvuai kioo varikiai inna yaagueeqaivaara vai mminnaiyauvo vakiasa variaa mminnaiyauvo variaavai. Iyauvaki suvuaineema gioonna

kiaapuuya vaa ausa hanigiayakiaatama suvuai kioo varivai.

2

Ta putiraiya roosiima variaunnano Anutuuoqo kati

tupatupaa variraivaa ti mmivai

¹ Ngia tauraa varuu suaivaki ngia hama Anutu-uqaa kuaivaa rikiada iida mminnamminnaa maisaiyauvaa varoovaara ngia vaidi putiraiya roosiima variravai. ² Ii suai ivaki ngia mmatayaa diaa aataru maisaiyauvunu vida varida ngiau aapuu-vaki nuainno varuu mmagia maisaiya kieetaivaa kuaivaa rikiada iiravai. Anna makee ii kieeta ivo gioonna kiaapuuya Anutuuoqaa kuaivaa rikiadaata hatokaiyara dioo vainoo. ³ Ta mmuaki-aaya iyanikaraama varida ti iikiatau aataruuyauvaa iida ti yaata utuaannaivaugiataama ti mmam-maiyauvo iikiatau aataruuyauvaatama iiravai. Ta itaama iida mmuakiaa gioonna kiaapuuya uuvaugiataama iyanikaraama iidada Anutuuoqo iyara nnannatoo irisai maisaivaa iya mmuuvau-giataama teeta varaaraivaara variravai.

⁴ Ta itaama variaannaduaata Anutuuoqaa boo tiraivo pinaavai vauduu ivo pinaama tiyara mmuduuya riravai. ⁵ Mmuduuya ruuvaara ta inna kuaivaa hama rikiada iirama kiada ta vaidi putiraiya roosiima variaannaduu ivo tuduu Yisuu Kirisiiva putuuvakidiri diitoovaanikaraama teetaata vaidi putiraiya roosiima variaannaivakidiri innanikaraama diitada karaasaya inna tasipama variravai. Anutuuoqo ariinoo kati ngiiyara yoke-taama yaata utuuvaara ngii vitoo yoketaivau ngii

yapeeravai. ⁶ Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara Anutuuoqo ti vitoo ngiau aapu inna tasipama kieetaya diateeraivaara ivo tuduu ta diitada karaasaya inna tasipama variravai. ⁷ Yisuu Kirisiiva putu-uvaudiri Anutuuoqo ari mmuduuya riraivo vauvaa kooyaa ti vitairavai. Ivo tiiyara mmuduuya ruoo tiyara yoketaama yaata utuuvo pinaama ari vookaravai vauvo nnaagiai mmuakiaa suaiyauvakiaatama kooyaa vainaraivaara itaama uduu ta inna tasipama karaasaya variravai. ⁸ Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tuduu Anutuuoqo ariinoo kati ngiiyara yoketaama yaata utuuvaara ngii vitoo yoketaivau ngii yapeeravai. Hama ngiengieenoo ivaara mmoori vareeravai. Anutuuoqoono kati ngii miravai. ⁹ Hama ngia ivaara mmoori varaivaaraida hama ngia ngiingiiyara mannaka tiraivootainoo. ¹⁰ Anutuuoqo ariinoo ti iima kieeravai. Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara ta karaasaya varida vaa ivo tauraa teerama kioo mmoori yoketaivaa ta iida yoketaama variateeraivaara Anutuuoqo ti iima kieeravai.

Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama nuunama mmuaakaraama variravai

¹¹ Ngiingii mmatoo suaivaki hama ngii kaano kooya Yutayaiya oyaivakidiri ngii mmateeravai. Yutayaa vaidiyya ngiiyara kiaanoo: Aqaa vaidi aaya hama ngiari mmammaiyauvaa hatokeeraiyavee, kiaa kiada ngiariiyara kiaanoo: Ta titi mmammaiyauvaa hatokeeraiyavee, kiaavai. Ngiari yaakuuyauvaadiri ngiari mmammaiyauvaa hatokaivaara iya itaa kua kiaavai. Ngia hama Yutayaiya oyaivakidiri diitaavai. Tuqinnama ivaara yaata utuatee.

12 Ngia tauraa itaama varuu suaivaki ngia Yisuu Kirisiinna ngieerama variravai. Ngia voopinnaiya hama Anutuugo mmataama kioo gioonna kiaapu Isarairaiya tasipama variravai. Nnaaru Anutuugo ari gioonna kiaapuuyara kuaivaa kiaa teerama kioo yeena rau kioovaa hama ngiiyaraatama tiravai. Ngia aa mmata aavau varuduu hama Anutuugo ngii tasipama varuduu hama ngia inna tasipama variaaraivaara faannaida variravai. ¹³ Aanna makee Yisuu Kirisiiva ngiiki variivaara ngia tauraa inna ngieerama variaya ivo putuduu inna kiauvo tuuvaara Anutuugo ngii vitoo inna vainima ngii yapa kiaivai.

¹⁴ Yisuu Kirisiiva ariinoo itaama uuvaara aanna makee ta Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama ta mmuaakaraama ausa nuufaivaa tasipama variaunnaanoo. Ta nnammutuannammutuaa variaanna suaivaki ivo putuuvaara hanikia pinaavai roosiima ti tammaivaki vauvaa ivo havarata kiooduu hama ta kava nnammutuannammutuaa roosiima variraida ta mmuaakaraama yoketaama variravai. ¹⁵ Gioonna kiaapu Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama mmuaakaraama yoketaama variateeraivaara ivo Yutayaiya mmaanna tuu kuaivaa yaataroo ivakidiri kiisa kiisa aataruuyauvaa iya uuyauvaa ruga kieeravai. Ruga kioo iya tuduu mmuaakaraama ausa nuufaivaa tasipama yoketaama varida iya innara kutaavaivee tuuvaara mmuaakaraama itaama variravai. ¹⁶ Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuuvaara Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama nnammutuaa kieema

varuu aataruuvaa rugeeravai. Ruga kioo Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama nuunama mmuaakaraama iya yapa kioo Anutuugaasi kuaara aataruuvaa kooyaa iya vitairavai. ¹⁷ Ngia voopinnaiya Anutuugaa ngieera variyaiyaatama ta Yutayaiya inna vainima variaunnaiyaatama ivo tuoo ausa nuufaivaa varada varira mmayaaya yoketaivaa ti kiasa ti mmiravai. ¹⁸ Yisuu Kirisiiva putuuvaa ta mmuakiaaya Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama Anutuugo mmuaa Mmannasavai ti mmivai. Ti mmiiyaara ta ti Konna Anutuugaa avuuvau nnida innaata aikiooma kua kiaunnava.

¹⁹ Itaama vaikiyai ngia voopinnaiya hama ngiari voopinnaaya roosiima vooya mmataivaki variaano. Ngia Anutuugaa gioonna kiaapuuya tasipama mmaayootaaya varida Anutuugaa raunna mmaapu tuanaaya variaano. ²⁰ Anutuugoono nnau heekeeraivaa roosiima heekainoo. Ivo Yisuu Kirisiinna vuuta kuabai pinaa kiaivaa roosiivaa yapa kioo tooyataayaivau kiisa kuabaiyauvaa yapaivai. Ii kuabai iyauvo inna Anutuugaa kua varada nuairaiyaatama forofetaiyaatamavee. Ngiiitaata Anutuugo ngii vitoo iyayaa nnau roosiima heekainoo. ²¹ Kuabai pinaivaa tauraa toosa hara hanuu hara kiaivau mmuakiaa yatarivai hirikiokio vioo nnau pinaavai vaivai. Kuabai pinaivo nnauvaa hara taa utiivaa roosiima Yisuu Kirisiivaano ngii utivai. Ngia yatariiyauvaa roosiima vida nuunaira nnau pinaa ari vookaraivaa roosiima Udaanga Anutuugaara variaavai. ²² Yisuu Kirisiiva ngiiki variivaara Anutuugo ngiiitaata

ngiari vo gioonna kiaapuuyaatama vitoo nnau pinaivaa heekeerayaama ngii yapa kioo ivaki ivo Mmannasavai hara kioo varivai.

3

Pauruuso ngiari voopinnaiya kuaivaa kiaa mmiravai

¹ Ivaaraina na yaaku varaunoo. Na Pauruusoono Yisuu Kirisiinna mmayaayaivaa varee ngia voopi voopi hara kiada variaya ngii giaa ngii miaaree nookiauvaara na oovi nnauvaki hara kiee variee yaaku varaunoo. ² Vaa ngia rikiaavai. Anutuugo kati ngiiyara yoketaama yaata utira safu mmooriivaa kati ngiiyara ni miravaivee. ³ Anutuugo ari yaata utuu kua hataumaki vauvaa kooyaa ni giaa ni miravaivee. Vaa na ii kua ivaa kiisama fafaara ree ngii giaa ngii miauvaivee. ⁴ Fai ngia ivaa jaarida rikiakio Anutuugo Yisuu Kirisiinnara hatauma kua tuuvaa ni giaa ni mikiai na arinaima rikiauvaara fai ngia kooyaa rikiaaravai. ⁵ Nnaaru tauraa suai hama Anutuugo ari gioonna kiaapuuya ii hatauma kua ivaa kooyaa iya kiaa mmiravai. Aanna makee Anutuugo ari Mmannasaivaa kiaa mmikio ivo ari kua varada nuairaiyaatama kua kiaa kookieera vaidi forofetaiyaatama kooyaa kiaa mmiivai. ⁶ Ii hatauma kua ivo ataama vainoo. Ngiari voopinnaiya Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa vaa arinaima rikiaivaara iyaraata Yutayaiyaraatama Anutuugo iyara yoketaainno ivo mmuaavaugiataama iyara yoketairavai iya mmiivai. Ngiari voopinnaiya mmayaaya yoketaivaa rikiada

Yutayaiya tasipama Anutuugaa gioonna kiaapu tuanaaya mmuaakaraama variaavai. Anutuugo Yisuu Kirisiinnara kua kiasa teerama kioo kuaivaa Yutayaiya kiasa mmuuvaa ngiari voopinnaiyaatama rikiada iyaata Yutayaiyaatama ii kua ivaa kaanaivaa mmuaakaraama varaavai.

⁷ Ii mmayaaya yoketaa ivaa na gioonna kiaapuuya kiasa mminaraivaara Anutuugo ni mmataama kiooduu na inna mmoori vareera vaidivai variravai. Ivo ari yaagueeqaivaura ii mmoori ivaa kati niyara yoketaama yaata utuuvaara kati ni miravai.

⁸ Anutuugaa gioonna kiaapu mmuakiaaya ni yaataraavai. Ivaara hama Anutuugo yaata utirainno kati niyara yoketaama yaata utuoo ii mmoori ivaa ni mioo gioonna kiaapu ngiari voopinnaiya Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa kiasa mmianeeraivaara ni mmataama kieeravai. Yisuu Kirisiinna yaagueeqaivaura kaayau ari vookara ari vookarai aataru yoketaiyauvo vaiyauvaara iya kiasa mmianeeraivaara ni mmataama kieeravai.

⁹ Anutuugo ari yaata utuu kua hataumaki vauvo kooyaa kaanaivo vainaraivaara gioonna kiaapu mmuakiaaya kooyaa kiasa mmianeeraivaara ni mmataama kieeravai. Anutuugo mmuakiaa mminnaiyauvaa iiraivoono tauraa varuu mmuakiaa suaiyauvaki ii hatauma kua ivaa hatauma kieeravai.

¹⁰ Aanna makee ta variaunna suai aavaki ta ausa hanigieeraiya Anutuugaa tinni yoketaa ari vookaraiivo vaivaa kooyaa aangeraiya kieetaiya yaagueeqama ngiau aapu variaya vitaikiai arinaima teeda rikiaateeraivaara

Anutuuqo tauraa ii hatauma kua ivaa hatauma kieeravai. Ta vaa ausa hanigiaunna gioonna kiaapuuya iikiaunnaivaudiri iya teeda arinaima rikiaaravai. ¹¹ Tupatupaa ari yaata utira kuaivo kooyaa vakiaiveera ivo itaama iiravai. Ivo ari yaata utuu kua kaanaivaa ti Udaanga Yisuu Kirisiinna mmatayaa titaa kioodoo tuoo kooyaa variravai. ¹² Ta inna tasipama varida innara kutaavaivee kiaunnaivaara hama ta aatuuraida kati Anutuuqaata yaagueeqama kua kiaunnaano. ¹³ Ivaaraina na yaagueeqama ngii giaa ngii miee kiaunoo: Na ngiiyara mmamma nniitaraivaa varauvaara Anutuuqaa kuaivaara sa ngii pirisainai ngia yaata utida kiatee: Ta pikiaaravee, kiatee. Na ngiiyaroo tiee mmamma nniitareeraivaa varee aavaki variaunoo. Na itaa kua kiaunoo.

Ngia Epesiisaia Yisuu Kirisiiva ngiiyara mmuduuya ruaivai

¹⁴ Anutuuqo itaama tiyara yoketaama uuvaara ni ausa mmuduuyaivo hanigiaikiai na ti Napoonnaata kua tiee yaaku varaunoo. ¹⁵ Mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaa variayaata ngiau aapu variayaatama iya oyaiyauvo Anutuuqaasidiri tiiravai. ¹⁶ Ivo ari oyai yoketaa ari vookaraivakidiri ari Mmannasaivaa tino too ngii aakiaiyauvaki yaagueeqama suvuai kioo varinai rikiada ngia yaagueeqama ari vookaraama variaaraivara na yaaku varaunoo. ¹⁷ Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaara ivo ngii aakiaana nnau roosiima hara kioo variaiveeraivara na yaaku varaunoo. Anutuuqaa mmuduuya rira oyaivo

yaagueeqama ngii aakiaana vainai ngia ivau yaagueeqama variateeraivaara na yaaku varaunoo. ¹⁸ Yisuu Kirisiinna mmuduuya riraivo pinaa ari vookaraivai vakia roo saivai saivai hokobavai vioo verepi hokobavai vioo mmeepi hokobavai hama araivootainaravai. Ngieetama mmuakiaa Anutuugaa gioonna kiaapuyaataama ivaa tuqinnama teeda rikiaaraivaara na yaaku varaunoo. ¹⁹ Ta gioonna kiaapu mmatayaa diaa mmuakiaaya hama ta yopeema Yisuu Kirisiinna mmuduuya rira oyai pinaa ari vookaraivaa tuqinnama teeda rikiaunnava. Ngiengieenoo ivaa tuqinnama teeda rikiaaraivaara na yaaku varaunoo. Fai itaikio yaagueeqa yoketaivo Anutuugaaki suvuaikio vaivo ngii aakiaa mmuakiaayauvaki suvuainaraivaaraatama na yaaku varaunoo.

²⁰ Anutuugo ari vookaraivai varinoo. Ta yaata utira kuaivaatama ta inna yaparaira kuaivaatama ivo rikioo iyauvaa iinno tiyara yaata utuoo vooyauvaatama iva iinaree kiaa fai aikiooma iinaravai. Inna yaagueeqaivo ti aakiaiyauvaki iinno varivai. Ii yaagueeqa ivaadiri ivo fai aikiooma iinaravai. ²¹ Anutuugo Yisuu Kirisiinna tuduu gioonna kiaapuuyara putuuvaara vaa ausa hanigieeraiya tupatupaa Anutuugaa nnutuuvaa ngiau aapu yapa kikio itaavai nnaasu vakia roo vioo vioo mmannammanna vakiaivee. Kua kutaa.

4

Yisuuva ti kieetavai varikiai ta inna yuku yaaku mmammaya variaunnava

¹ Na Udaanga Yisuunna mmoori varaivaara iya oovi nnauvaki ni yapoovoono aa na tinara kua aavaa na yaagueeqama tinai rikiaatee. Anutuugo ngii maavee tuu suaivaki yoketaa aataru safuuma ivo ngii vitauvau safuuma ivau nookiatee. ² Sa ngiingiiyara mannaka tida variatee. Mmannammanna tirooma adida varida ngii seenaiyara tuqinnada yamaa kua yamaa kua iyaata tida maisa kuaivaa ngii tikiainnaata rikiadaata yaagueeqama variatee. Ngiingiiyara ngiingiiyara mmuduuya ruaivaara ngiingii tasipa ngiingii tasipama mmoori varaatee. ³ Mmannasa Yoketaivoono ngii tasipama varikiai ngia mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada yoketaama variaavai. Ngia itaama ausa nuufaivaa tasipama varida mmuaa ausa mmuaa tinnivai varaa aataruuvaara yaata utida mmannammanna iikiatee. ⁴ Ngia vaa ausa hanigieeraiya Anutuugo taikiai mmuaakaraakiaaya variaanoo. Mmuaa Mmannasa Yoketaivoono ngii aakiaana varinoo. Anutuugo ngii maavee tikiai ngia innasi kuaaree kiaa faannakiaa aataruuvo mmuaa aataruvai vainoo. ⁵ Mmuaa Udaanga Yisuu Kirisiiva varinoo. Ngia innara kutaavaivee kiaivo mmuaa aataruvai vainoo. Nnoori apira aataruuvo mmuaavai vainoo. ⁶ Anutuugo ari mmuaavai variivoono ta mmuakiaa gioonna kiaapuuya ti Napoova varinoo. Ivoono Udaangavai varioo mmuakiaayara haitatuunno varioo ari yaagueeqaivaa iya mmiivaara iya inna mmooriivaa iikiaanoo. Inna Mmannasaivo mmuakiaaya aakiaiyavaki varinoo.

⁷ Itaama vaikio Anutuuqo vo mmoori vo mmooriiyauvaa varaateera yaagueeqa ari vookaraivaa mmuaavai mmuaavai ti mmivai. Yisuu Kirisiinnasi vai yaagueeqa yoketaivakidiri ivo ti mmiataikio kati ti mmivai. ⁸ Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Ivo ngiau aapu vuu suaivaki
 gioonna kiaapu tauraa oovi nnauvaki yapa
 kiooya
 vitoo ari tasipama kioo
 ari yaagueeqa yoketaivaa
 gioonna kiaapuuya kati mmiravaivee.

Anutuuqaa kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. ⁹ Ivo ngiau aapu kuainoo kiaa kua oyaivo dee kuavainno vainnee? Oyaivo ataama vainoo. Ngiau aapu vuuvoono vaa tauraa ngiau aapuuvakidiri tiiravai. Ivo ta mmatayaiya maisama variaanna aakiaivaki tiiravai. ¹⁰ Mmatayaa tuuvoono kava vara ranoo ngiau aapu viravai. Vioo ngiau aapuuvaa yaataroo ngiau aapu tuanaivaki viravai. Ari yaagueeqaivo ngiau mmata mmuakiaavai suvuakuaiveeraivaara ivo ngiau aapu tuanaivaki viravai. ¹¹ Ivoono yaagueeqa yoketaivaa gioonna kiaapuuya kati mmiravai. Ivo yaagueeqaivaa vooya mmi kioodoo kua varada nuaira aataruuvaa iiravai. Vooya yaagueeqaivaa mmi kioodoo kua kiaa kookieera forofetaiya aataruuvaa iiravai. Vooya yaagueeqaivaa mmi kioodoo mmayaaya yoketaivaa varada vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida kiaa mmira aataruuvaa iiravai. Vooya yaagueeqaivaa mmi kioodoo gioonna kiaapuuya

tasipama varida kua kiasa mmira aataruuvaa iiravai. Vooya yaagueeqaivaa mmi kioodoo vitaira aataruuvaa iiravai. ¹² Anutuugaa gioonna kiasaapuu mmuakiasa teerama kiada iya Anutuugaa mmooriivaa varaaraivaara Yisuuva yaagueeqaivaa itaama iya mmiravai. Mmuakiasa gioonna kiasapuuya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiasa yaagueeqama variaaraivaara ivo yaagueeqaivaa itaama iya mmiravai. ¹³ Ta itaama inna yaagueeqaivaura mmooriivauvaa iima rada vidada mmuaa ausavai varada Anutuugaa Mmaapuuvaa kutaavaivee kiasaravai. Kiasa kiada innara mmuaa yaatavai utuaaravai. Ta itaama mmooriivauvaa iima rada vidada koovayaida Yisuu Kirisiiva yoketaama varineema teeta itaama innanikaraama variaaraivaara iikiasaravai. ¹⁴ Ta koovayaida itaama innanikaraama varida hama ta nnaakara kiisaiya roosiima variaaravai. Ta hama iya roosiima muaraagaida unnakua tira vaidiiva unnakua kuaivaa rikiasaravai. Unnakua tira vaidiiva gioonna kiasapu vooya ngiari yaata utuaa kua nnamari kuaivaa kiasa iya rikiasa haruruaavai. Nnoori pinaivo rubaayoonno vioo kanuuvaa hanigiaanigieeraivaa roosiima iya unnakua tiraiya kuaiyauvaa rikiasa iya nnaagiaivau kuaavai. Yuunna pinaivo sainaidi sainaidiri ngioo kanuuvaa utu koroonno feeneeraivaa roosiima iya unnakua tiraiya kuaiyauvaa rikiasa haruruaavai. ¹⁵ Ta mmoori yoketaiyauvaa iima rada vidada ta hama iya roosiima muaraagama variaaravai. Ta gioonna kiasapuuyara mmuduuya rida kua kutaivaa

iyaata tida Yisuu Kirisiiva ti kieetavai variivaa roosiima ta innanikaraama varida inna aataru mmuakiaavai iima rada vidada yokeekiaaravai.

¹⁶ Ivo kieetavai roosiima varikiai ta inna yuku yaaku inna avu yaata mmuakiaa mmammavai roosiima mmuaannannuuma variaunnava. Ti yuku yaaku ataiyauvo nuunainno mmuaakarai mmammavai vaineema vaa ta ausa hanigieeraiya itaama variaunnava. Ti yuku yaaku ataiyauvo yoketaama vaikiai ta yokeekiaunnaneema vaa ta ausa hanigieeraiya titiyara titiyara mmuduuya rida yoketaama varida yaagueeqakiaunnava.

Vaa ausa hanigieeraiya karaasa aataruuvau variatee

¹⁷ Itaama vaikio Udaanga Yisuuva ni tikiai na yaagueeqama ngiita kua tiee ngiita ataa kua tinaravee. Ngia sa sabi kava vaidi voopinnaiya kumimakama rada nuairaiya roosiima nookiatee. Iya yaata utiraivo kuminayaa mmanna yaata utuaavai. ¹⁸ Iya yaata tinniiyauvo heenaivaki nuaida aatarura kumimakairaivaa roosiima vainoo. Iya hama tuqinnama teeda rikiaavo iya ausaiyauvo yaagueeqaivaara hama iya Anutuugaasidiri yoketaama variraivaa vareerama kiada variaavai. ¹⁹ Iya mminnamminnaa maisa vareeraivakira nnaasu vida ngiari mmammaiyauvaara nnaasu yaata utida makemakee sabi nuaira aataruuvaa iida ari vookara ari vookarai maisai aataruuyauvaa nnaasu iikiaavai. Iida varida hama iyauvaara iya mmamma maisakiaavai.

²⁰ Iya itaama iikiaa aataruuyauvaa hama ngia Yisuu Kirisiinnasidiri rikiada iikiaavai. Yisuunna aataru ari vookaraivaa ngia iikiaavai. ²¹ Vaa ngia

innara rikiada inna nnaagiai vira gioonna kiaal-puya varuduu vooyaano vaa Yisuunnaki vau kua kutaivaa ngii giaa ngii muduu ngia rikieeravai. ²² Ivaara ngiingii mmamma iira eenanaa aataru-uvaa pikiaatee. Ii aataru ivo ngii puaisa utuduu ngia tauraa varuu aataruuvo ari vookarairavai. Ngii mmamma eenanaivo iikiatairaivo ngii un-nakua tuduu ngia vaidi putiraiya roosiima putu-aara iida variravai. ²³ Ngii aakiaiyouvaata ngii yaata tinniiyouvaatama hanigia kiada karaasaya variatee. ²⁴ Vaidi karaasaivaa Anutuuqo ari roosi-ima iima kiaikio vaivaa vara uyu kiada vaidi tua-naaya variatee. Fai ngia itaida ngii seenaiya tasi-pama yoketaa safu tuanaa ari vookaraiya variaar-avee.

²⁵ Ngia itaama variaivaara sa unnakua kiatee. Ngia mmuaakaraama Anutuuqaa raunna mmaapu tuanaaya variaivaara ngii seenaiyaatama kua kiaaree kiaa kua kutaivaa kiatee. ²⁶ Fai ngii ausaiyouvo ngii nnannateenai sa ivaudiri mminnamminnaa maisaiyouvaa varaatee. Sa ngii seenaiyara ngii ausaiyouvo nnannateenono suaivo haatapaivee. Akiiraama iyaata kua yoketaama kiatee. ²⁷ Sa Sataangaa kuaivaara muaraagakiatee. ²⁸ Tauraa varioo mmuara raira vaidiiivoono mmuara raira aataruuvaa pikiaivee. Pikioo ari yaakuuvaitanaadiri yaagueeqama mmoori varano mminnamminnaiyouvo innasi suvuaino too ari seena kumina hama mminnaataiya saivai mmiaivee. ²⁹ Sa ngii avaiyouvakidiri kua maisa vooyouvai kiatee. Kua yoketaiyouvaa nnaasu kiatee. Gioonna kiaapu muaraagama variaya

yaagueeqama variaaraivaara yamaa kua yamaa kua iyaata tida kua yoketaiyauvaa nnaasu kiatee. Gioonna kiaapuuya ngii kuaivaa rikiada yoketaama variaaraivaara kua yoketaiyauvaa nnaasu kiatee. ³⁰ Sa ngia vo mmoori mmuaararai voovai iida varida Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivaa mmuaararavaa mmiatee. Vaa Anutuuqo ngii mmataama kiaivaara ivo Mmannasa Yoketaivaa ngii mivai. Fai suai nnaagiai ivo ngii vitana'i ngia inna gioonna kiaapu tuanaaya mmamma dummukiara variaaraivaara ivo Mmannasa Yoketaivaa ngii mivai. ³¹ Ngia ngiingii ausa kapikarai mmuakiaayauvai pikiada ausa nniitareera buaaru tiraivaatama pikiada kua yaagueeqa tida tomedaira kuaivaa tiraivaatama pikiada nniki tomedaida variraivaatama pikiaatee. ³² Ngia ngiingiiyara ngiingiiyara mmoori yoketaivaa iida ngiingiiyara ngiingiiyara boo kiatee. Anutuuqoono Yisuu Kiriisiva putuuvaara ngii mminnamminnaa maisaiyauvaara hama yaata utirainno rugaivaivee. Ivaa roosiima ngiingii seenaiya mminnamminnaa maisaiyauvaara sa yaata utiraida ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa ngiingii mmi ngiingii mmiikiatee.

5

Ta mmeekiaivau nnaasu hara kiada variaaravee

¹ Anutuuqo ngiiyara mmuduuya ruaivaaraida ngia inna uru nnaakaraya variaanoo. Ngia itaama inna nnaakaraya variaivaara ivo varineema ngieetama itaama hara kiada

variatee. ² Ngiingiiyara ngiingiiyara mmuduuya rida variatee. Nnaaruaiya ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara puara sipisiipaiyauvaa kati Anutuugaara hudooduu suuda yoketaivo vuvuaa Anutuugo rikiooduu inna yoketairavai. Yisuu Kirisiiva tiyara mmuduuya ruoo kati ti mminnamminnaa maisaiyauvaara putuduu Anutuugo tooduu inna yoketairavai. Itaama vaivaara Yisuu Kirisiiva tiyara mmuduuya ruaineema ngiingiiyara ngiingiiyara mmuduuya rida varida variatee. ³ Ngia Anutuugaa gioonna kiaapuya variaivaara sa maisa aataruuvaa iikiaaraivaara ngiingii kiaa mmi ngiingii kiaa mmiida varida kua kiatee. Sa sabi nuaira aataruuvaaaraata maisama yaata utiraivaaraatama kua tida sa ari vo gioonna kiaapuuya mminnamminnaiyauvaara ngii varaata varaataira aataruuvaaaraatama kua kiatee. ⁴ Sa kuau kuaaru tomedaira kuaivaa tida sa sabi kuaivaatama tida sa isareera kua maisaivaatama kiatee. Anutuugaa gioonna kiaapuuya hama itaama kua kiaavai. Ngia iqitaa kua kiaa aataru iva a pikiada Anutuugaata kua yoketaivaa kiatee. ⁵ Vaa ngia aa kua aavaa arinaima rikiaavai. Gioonna kiaapu vooyoono sabi nuaira aataruuvaa inno maisama yaata utuoo ari vo gioonna kiaapuuya mminnamminnaiyauvaara inna varaataivoono fai hama Anutuugoota Yisuu Kirisiivaatama gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki vioo innani teerama kaiyauvaa varaanaaravai. Ari vo gioonna kiaapuuya mminnamminnaiyauvaa taikio inna varaataira aataruuvo inna unnakua anutuuvaara ausa mmuduuya mmiraivaa

roosiivai. ⁶ Gioonna kiaapu vooya sabi kuaivaa tida ngii unnakua tikiai sa iya itaa kiaa kuaivaa rikiaatee. Gioonna kiaapuuya itai kuaiyauvaa rikiada Anutuugaa kuaivaa rikiadaata hatokaivaara fai inna nnannateeraivo iyasi nninaravaivee. ⁷ Itaama iikiaa gioonna kiaapuuya sa iya tasipama nuaida iikiatee. Iya pikiaatee.

⁸ Ngia nnaaru upisiivaki variravai. Anna makee ngia Udaanga Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya variaivaara ngia mmeekiaivau hara kiada variaanoo. Ivaara gioonna kiaapuuya mmeekiaivaki variraiyanikaraama hara kiada variatee. ⁹ Fai ngia mmeekiaivau varikioonno ari vookarai variraivo ngiisi vainai teeda fai ngia yoketaama varida aataru safuuvau nuaida kua kutaivaa kiaravaivee. ¹⁰ Ngia ngiingii variraiyauvaara yaata utida Udaanga Yisuu Kirisiinna yoketai aataruuvaa iikiaavo inna yoketairaivaara arinaima teeda rikiada ivaa nnaasu iikiatee. ¹¹ Gioonna kiaapu vooya kumina mminnaa upisiivaki vai mmooriyauvaa iikiaiya sa ngia iya tasipama iikiatee. Iya itaama iikiaa aataruuvaa ngieenoo mmeekiaivau yapa kikio kooyaa vakiaivee. ¹² Iya haumaki itaama iikiaa aataru maisiyauvaara hama ta ivaara ti kua kiatainoo. Fai ta ivaara tikio too ti mmamma maisinaravai. ¹³ Mmuakiaa aataruuyauvo mmeekiaivaki vaino fai oyaiyauvo kooyaa vainaravai. Kooyaa vaino too fai iyauvakidiri mmeekiaivo aikiooma taanaravai. ¹⁴ Ivaara vaidi voovoono tauraa tunoo:

Vuru nnaamuru-o, diitaanee.

Putuannaivakidiri diitaanee.
 Diitano Yisuu Kirisiinna mmeekiaivo
 iiyaa taanaravaivee.

Ivoono itaa kua tiravai.

¹⁵ Ivaaraida ngiingii variraivaara tuqinnama haitatuukiatee. Sa vaidi kumimakaiya roosiima hara kiada variatee. Vaidi tinni ruaiya roosiima hara kiada variatee. ¹⁶ Aa suai ta variaunna suai aavaki kaayau mminnamminnaa maisaiyauvo ti suvuainoo. Ivaaraida Anutuugo aataruuvaa ngii vitainai rikiada inna mmooriivaa makee tinai iikiatee. Sa pikiaatee. ¹⁷ Itaama vai aataru-uvo vainai sa ngia ivaara kumimakaida variatee. Anutuugo yaata utuoo ngii miaramiaraa ngii mii mmooriivaa tuqinnama teeda rikiaaraivaara mmoori varaatee.

¹⁸ Sa kapika nnoori vuainaivaa nneeda kumimakaida variatee. Fai ngia itaikio ngii variraivo koonnainaravai. Ii aataru ivaa pikiada Mmannasa Yoketaivaara iikio ivo ngii aakiaana suvuakuaivee. ¹⁹ Anutuugaa kuaivaata inna kuaruuvaatama ngiingii kiasa mmi ngiingii kiasa mmiikiatee. Ngiingii ausaiyauvaki Udaanga Yisuu Kirisiinnara ngii yoketaivai kua yoketaivo ngiiki vaivaa tasipama innara kuaruuvaa kiatee. ²⁰ Mmuakiaa suai mmuakiaa aataru mmoori mminnamminnaiyauvaara yoketaayauvaivee nnaasu kiasa kiada ngii Gioonna Anutuugaa kiasa mmiatee. Ngii Udaanga Yisuu Kirisiinnara yaata utida itaama kiasa mmiatee.

Pauruuso nnaata vaatiiyara tiravai

²¹ Vaa ngia Yisuu Kirisiinna kuaivaa rikiada inna mmemmana kuaivaara ngia ausa

hanigieeraiya ngiingiiyara ngiingiiyara yaata utida ngiingii kuaiyauvaa rikiada iikiatee.

²² Ngia gioonna vaa vaati vareeraiyaso, ngia Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaa rikiada inna mmemmaana kuaaneema ngiingii vaatiya kuaiyauvaa rikiada iikiatee. ²³ Yisuu Kirisiiva vaa ausa hanigieeraiyara dirayaama vaidiia ngiari nnaataiyara dida vakiaavai. Yisuu Kirisiiva ariinoo gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya vitoo yoketaivau yapaivai. Vaa iya inna yuku yaaku inna mmamma mmuyai mmuakiaavai roosiikiaavai. ²⁴ Ivaaraida vaa ausa hanigieeraiya Yisuu Kirisiinna kuaivaa rikiada iikiaaneema gioonna vaa vaati vareeraiya ngiari vaatiya kua mmuakiaayavai rikiada iikiatee.

²⁵ Vaidi vaa nnaata vareeraiyaso, Yisuu Kirisiiva vaa ausa hanigieeraiyara mmuduuya ruaineema ngiingii nnaataiyara mmuduuya ruatee. Yisuu Kirisiiva vaa ausa hanigieeraiyara pinaama mmuduuya ruoo iyara putiravai.

²⁶ Ivo itaama uuvaara gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya nnooriivoono iya mmammaiyauvaa finirayaama Anutuuqaa kuaivoono iya aakiaiyauvaki fini kioodoo iya yoketaama varida Anutuuqaa gioonna kiaapu tuanaaya variravai. ²⁷ Yisuu Kirisiiva gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya teenai iya yoketaa tuanaaya inna avuuvau variateeraivaara ivo iyara putiravai. Iya mmammaiyauvunu teeganaaganainno taminnumaunnuunno vairaiyauvoota ari vookarai mminnaa itaiyauvootama iyayaa vaiyauvaa roosiima iya aakiaiyauvaki sa mminnamminnaa

maisaiyauvo vakiaiveeraivaara ivo iyara putiravai. Vaa ausa hanigieeraiya yoketaa tuanaa hama mminnamminnaa maisaataiya varikio sa maisa mminnamminnaa vooyauvai iyasi vakiaiveeraivaara ivo iyara putiravai. ²⁸ Ivaara vaidiiya ngiari mmammaiyauvaara tuqinnaaneema ngiari nnaataiyaraatama tuqinnada iyara mmuduuya ruatee. Vaidi voovoono ari nnaataivaara mmuduuya ruaivoono inna ariiyaraata tuqinnoo mmuduuya ruaivai. ²⁹ Hama vaidi voovoono ari mmammaivaara inna pirisaivai. Ivo makemakee varioo yeenna nnoo ari mmammaivaara tuqinnaivai. Mmuaikaraama Yisuu Kirisiiva vaa ausa hanigieeraiyara tuqinnaivai. ³⁰ Ta Yisuu Kirisiinna yuku yaaku mmamma mmuyai mmuakiaavai roosiikiaunnaivaara ivo ti tuqinnaivai. ³¹ Nnaata vaati vareera aataruuvaara Anutuugaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Ivaara fai vaidiivo ari kaano koovaitana pikioo nnaataivaa varoo inna tasipama mmuaakaraivaitana variaaravaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. ³² Ii kua fafaara ivaki kua kutaa ari vookaraivo haumaki vainoo. Na oyaivaara yaata utuee rikiaunoo. Ii kua ivo Yisuu Kirisiinnaraata vaa ausa hanigieeraiyaraatama tiivai. ³³ Ii kua ivo ngiiyaraatama tiivai. Mmuakiaa vaidi nnaata vareeraiya ngiingiiyara tuqinnaaneema ngiingii nnaataiyaraatama tuqinnada mmuduuya ruatee. Mmuakiaa gionna vaa vaati vareeraiya ngiingii vaatiiya avaiyauvaa rikiaatee.

6

Pauruuso nnaakaraiyaraata ngiari kaano kooyaraatama tiravai

¹ Nnaakaraso, ngia ngii Udaanga Yisuu Kirisi-innara mmuduuya ruaivaara ngii kaano kooya avaiyauvaa rikiada iikiatee. Ii aataru ivo yoke-taa aataruvai. ² Anutuugo mmaanna tuu kua voovai tunoo: Ai kaano koovaitana avaivaitana arinaima rikiee iikiane. ³ Ivo tauraa mmaanna tuu kuaivaa itaa kua tioo kua kiaa teerama kioovaatama ataa kua tunoo: A mmatayaa yoke-taama variee hokobama varinaraivaara ai kaano koovaitana avaivaitana arinaima rikiee iikiane. Ivo itaa kua tiravai.

⁴ Ngia kaano kooyaso, sa kuminayaa ngiingii nnaakaraiya tikiai iya ngiiyara nnannataatee. Tuqinnama iyara haitatuuda Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaa iya kiaa mmiatee.

Pauruusoona sikaunnaadiri yookairaiyaraata ngiari haitatuuraiyaraatama tiravai

⁵ Sikaunnaadiri yookaama kiaani mmoori vareera gioonna kiaapuuyaso, mmatayaa diaa vaidi ngii haitatuuraiya avaiyauvaa tuqinnama riki-ada iikiatee. Ngia koonnama mmooriyauvaa iivoora tida ivaara yaata utida aatuuda biribiriira tasipama iya avaiyauvaa rikiada iikiatee. Ngia Yisuu Kirisiinna kuaivaa rikiada iikiaaneema iya kuaivaa mmuaa yaatavai rikiada iikiatee. ⁶ Sa iya ngiiyara yoketaa kuaivaa kiaraiivaara nnaasu iya avuuyavunu mmooriivaa iikiatee. Yisuu Kirisiinna mmoori vareera gioonna kiaapuya varida Anutuugo yaata utiraivaugiataama ngi-ingii mmamma mmuyai mmuakiaayavai inna

mmida iikiatee. ⁷ Sa vaidiiyara nnaasu yaata utida iikiatee. Udaanga Yisuu Kirisiinnara siri-gaida varida inna mmooriivaa iikiaaneema ngi-ingii mmooriyauvaa iikiatee. ⁸ Vaa ngia riki-aavai. Udaanga Yisuu Kirisiiva mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai yoketaa mmooriyauvaa iikiaiyouvaa irisaiyouvaa iya mminaravai. Fai ivo sikaunnaadiri yookaama kiada viteera gionna kiaapuuya mmioo kati ngiari yaata utiraivau-giataama nuairaiyaatama mmuaakaraama mminaravai.

⁹ Mmooi vareeraiya haitaturaiyaso, ngii mmooi vareeraiya ngiiyara yoketaakiateera aataruuvaa iikiaivaara yaata utida ngieeta iyara yoketai aataruuvaa iida iyara yoketaakiatee. Sa iya aatuukiateera kuaivaa iya kiatee. Sa iyara ngii nnannateenai iikiatee. Vaa ngia rikiaavai. Mmuaa haitaturavoono ngiau aapu variivoono ngiitaata ngii mmooi vareera gionna kiaapuuyaatama haitatuuvai. Ivoono mmuakiaa gionna kiaapuuyara mmuaa aataruvai iivai.

Anutuuqaa rapira mminnaa mmuakiaayauvai varaatee

¹⁰ Aa nnaagiai kua aavaata rikiaatee. Udaanga Yisuu Kirisiiva ngiiki variivaara yaagueeqama varia rada vidada yaagueeqama nnaasu variatee. Ivo yaagueeqa ari vookaravaa ngii minai varada yaagueeqama variatee. ¹¹ Mmuakiaa rapira mminnaiyouvaa Anutuuqo ngii miiyouvaa varada uyuatee. Varada uyida raida fai ngia Sataangaa unnakua mmooi maisaiyouvaa hama iirama kiada yaagueeqama diaaravai. ¹² Hama

ta vaidi mmatayaiyaata rapuaunnaanoo. Ta Sa-taangaa mmagia maisaiya ngiau aapu variyaiyaata rapida iya kieetaiyaatama rapida ari vo kieetaya aa upisiivo vai suai aavaki variyaiyaatama rapuaunnaanoo. ¹³ Ivaara Anutuuga rapira mmin-naiyauvaa aanna makee varaatee. Fai ngia itaama teeraikio maisa suaivo nninai teeda fai ngia ngii nnammutuaiyaata rapida yaagueeqama dida vakiaaravai. Fai ngia iyaata rapidada rikikio ngii pirisainainnaata fai homo ngia yaagueeqama dida vakiaaravai.

¹⁴ Ivaara teeraida yaagueeqama diatee. Ngii ootitaiyauvunu vausa roosiima kua kutaivaa rammuatee. Ngii nniriiyauvunu yaagueeqa kapaqaivaadiri iima kioovaa roosiima safuuma variraivaa yapaatee. ¹⁵ Ngii yukuuvaitanau yuku nnaba roosiima mmayaaya yoketaivaudiri ausa nuufaivaa vareera aataruuyaa teerama kiada nuaida varida kiasa mmiaaraivaa uyuatee. Ivaa uyida yaagueeqama diatee. ¹⁶ Mmuakiaa suai okoovaa rau hiri kiada vairaivaa roosiima Anutuugaara kutaavaivee kiatee. Fai ngia itaikio mmuakiaa kua maisaiyauvaa vaidi maisaivo ikia tai veevaivaa roosiima ngiiyaa haanara iinai ngia ivaadiri rasuuma kiaaravai. ¹⁷ Ngii kieetaivau tommeekaivaa yapeeraivaa roosiima Anutuugo ngii vitoo yoketaivau yapaanara kuaivaa rikiada varaatee. Ngia rapira paipa avaikaraivaa Mmannasa Yoketaivo ngii miivaa varaatee. Anutuuga kuaivo inna ngii paipayauvaivee. ¹⁸ Anutuuga rapira mminnaiyauvaa varada yaaku vareeraivaatama tasipama iikiatee. Anutuugo ngii tasipaiveeraivaara yaaku varada

inna yaparakiatee. Mmuakiaa suai Mmannasa Yoketaivo ngii giaa ngii miivaugiataama yaaku varaatee. Ivaara tuqinnama haitatuuda sa Anutuugaa mmooriivaa pikiaatee. Anutuugaa gioonna kiaapu mmuakiaayara makemakee yaaku varaatee. ¹⁹ Ngia niyaraatama yaaku varaatee. Yaaku varakio Anutuugo kuaivaa ni avaivaki yapa kinai fai na hama aatuurama kiee yaagueeqama kiee mmayaaya yoketaivo haumaki vaivaa kooyaa tinaravai. ²⁰ Na ii mmayaaya yoketaa ivaa kiasa kookieema kiee kiauvoono aanna makee na oovi nnauvaki variaunoo. Itaama vainai na aatuuvoora kiasa yaaku varakiai na yaagueeqama kiee mmayaaya yoketaivaa tinaravaivee.

Pauruuso gioonna kiaapuuya nnaagiai boo tiraivaa kiasa mmiravai

²¹ Tukikiiva ti seena tuanaa ta innara mmuduuya ruaunnaivovee. Ivo Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaa yaagueeqama iivoono mmuakiaa mmoorivai na datadataama variee iikiauva ngieetaatama rikiaateeraivaara ivo ngiisi vioo ngii giaa ngii minaravai. ²² Ivaara na inna titano ngiisi kuanaravee. Ngiisi vioo ta mmuakiaaya yoketaama variaunnaivaara ngii giaa ngii minai rikiada ngii ausaiyauvo yoketaivai ngia yaagueeqama variateeraivaara na inna titano ngiisi kuanaravee.

²³ Ti Napoova Anutuugoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama ngiari ausa nuufaivaitanaata ngiari mmuduuya riraivaitanaatama mmuakiaa vaa ausa hanigieeraiya mmikiai ivaitanaara kutaavaivee kiateeraivaara na yaata utuaunoo.

24 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara pinaama mmuduuya rida hama mmuduuya riraivaa pikiaiya Anutuugo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo iya tasipama vakiaivee.

xxx

Karaasa Yeena Rau Kioo Kuaivovee
The New Testament in the Waffa Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Waffa long Niugini

copyright © 1975 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Waffa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

4da5455c-4c87-58ee-a650-bb37acea5bca